

RECENSIES

misschien was dat ook wel de verholen bedoeling van de auteur. Duidelijk is in ieder geval dat een ieder die zich met de landschaps- of bewoningsgeschiedenis van West-Friesland bezig wil houden, kennis moet nemen van dit boek.

G. J. Borger

D. de Moulin, *A History of Surgery with Emphasis on the Netherlands* (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1988, xxiii + 408 blz., f245,-, ISBN 0 89838 968 2).

Er is in de medisch-historische literatuur een aanzienlijk aantal boeken verschenen, dat de geschiedenis van de heekunde behandelt. Dit geldt zowel voor de Angelsaksische taalgebieden als voor de Duitse. Vaak zijn deze studies echter beperkt tot de laatste honderdvijftig jaar of hebben ze een deelgebied als onderwerp, zoals de scheepsgeneeskunde of het werkerterrein van de chirurgijngilden.

Het is de verdienste van de auteur dat hij de geschiedenis van de heekunde heeft geschreven vanuit een internationaal gezichtspunt, maar gericht op Nederland. Dit houdt in dat hij allereerst de westerse heekunde tot in de wortels naspeurt, van Hippocrates tot Montpellier. Vervolgens gaat hij de receptie na van de Zuidelijke Nederlanden door de heekundigen Yperman en Scellinck, om dan de ontwikkelingslijn te vervolgen door de renaissance en de navolgende eeuwen tot in onze tijd.

De eerste indruk die dit boek geeft, roept een beeld op van klassiek medisch-historisch vakmanschap. Het is uiterst zorgvuldig samengesteld, met nauwkeurig gedocumenteerde historische gegevens en een afgewogen medische kennis. De auteur heeft jarenlang zelf de heekunde beoefend, en dat is vooral in de laatste hoofdstukken te merken. Maar er is meer. De geschiedenis van de heekunde is het hoofdthema van De Moulins oeuvre: een indrukwekkende rij publikaties op medisch-historisch gebied. Zijn proefschrift, *De heekunde in de vroege middeleeuwen*, dat in 1964 verscheen, was de eerste proeve van zijn vakmanschap. Maar ook zijn studies over borstkanker, die in 1983 onder meer in het Engels verschenen als een goed gedocumenteerd historisch overzicht, hebben aan dit boek bijgedragen. Voorts heeft hij zich verdiept in de gilden, het onderwijs in de Theatra anatomica en de culturele achtergrond, waartegen zich de emancipatie van de heekunde ontwikkelde. Hierbij besteedt hij ook aandacht aan getekende afwijkingen, portretten van groepen heekundigen en afbeeldingen op titelprenten. De afbeeldingen in dit boek zijn dan ook niet de stereotiepe bekende plaatjes, maar zijn vaak afkomstig uit moeilijk toegankelijke prentencollecties of zeldzame boeken van Nederlandse chirurgijns.

Bij nadere beschouwing blijkt dus dat dit boek veel meer belangwekkende gegevens bevat dan de klassieke opzet zou doen vermoeden. Wanneer we het bijvoorbeeld vergelijken met W. von Brunn, *Kurze Geschichte der Chirurgie*, dat in 1928 in Berlijn verscheen en dat in 1973 werd herdrukt, dan blijkt pas goed welke veranderingen er in de historische benadering van een belangrijk geneeskundig onderwerp hebben plaatsgevonden. De Moulin betreft de sociale situatie, de ziekenhuizen, de verpleging, de regelingen van de overheid, de professionalisering en organisatie van de heekundigen bij zijn studie. Weliswaar is zijn boek toegespitst op Nederland, maar de breedte, die hij bij zijn studie in acht heeft genomen is aanzienlijk en doet niet tekort aan de overzichtelijkheid of de gewenste informatie naar Nederlandse heekundigen en hun therapeutisch beleid.

Dit boek heeft bovendien het grote voordeel dat het in het Engels is geschreven. Zonder twijfel is het hierdoor een ruime tegemoetkoming aan de buitenlandse vraag naar meer informatie over de Nederlandse medische historie. Het enige dat spijtig is en dat helaas tegenwoordig steeds meer lijkt voor te komen, is de slechte kwaliteit van een aantal afbeeldingen, bijvoorbeeld figuur 43, een foto van een schilderij van een anatomische les in Delft. In de linker bovenhoek zou men Anthonie van Leeuwenhoek moeten herkennen, maar er staan slechts gestalten met pruiken, de gezichten zijn niet te onderscheiden. Dit geldt ook voor enkele titelprenten en tekeningen. Het is storend in het overigens zo fraai uitgevoerde boek, en het is niet duidelijk waarom een herdruk van 1928 in 1973 bij Springer aanzienlijk betere illustraties oplevert dan een nieuwe uitgave in 1988 bij Nijhoff.

De Moulin heeft met dit werk een belangrijke levenstaak vervuld, de vereniging van zijn medisch-historische kennis met zijn heekundige inzichten. Dit boek zal lange tijd gevraagd en geraadpleegd worden, door historici op het gebied van de geneeskunde, de maatschappijwetenschappen, de cultuur- en ideeëngeschiedenis.

A. M. Luyendijk-Elshout

A. Jans, e. a., éd., *Liber amicorum dr. J. Scheerder. Tijdingen uit Leuven over de Spaanse Nederlanden, de Leuvense universiteit en historiografie* (Leuven: G. Janssens, 1987, 394 blz., Bfl100,-).

Jozef Scheerder richtte in 1936 de Vereniging Historici Lovanienses op. In zijn onderzoek hield hij zich bij voorkeur bezig met de geschiedenis van de reformatie in Vlaanderen. Vanuit dit perspectief wordt het begrijpelijk dat de bundel drie thema's heeft: de Spaanse Nederlanden, de Leuvense universiteit en historiografie. De uitwerking is een staalkaart van Leuvens onderzoek met bijdragen van goed gehalte in een vriendschappelijke toonzetting.

Een fundamentele bijdrage aan het eerste thema van de hand van P. Lenders behandelt het weinig efficiënte vorstelijke toezicht in de Spaanse Nederlanden door middel van intendanten en regeringscommissarissen. Het zou zeker de moeite lonen de gang van zaken te vergelijken met die in de Generaliteitslanden. Een tweede uitdaging aan Nederlandse onderzoekers is het artikel van R. van Uytven en B. Blonde over het wijnverbruik in Antwerpen en in 's-Hertogenbosch in de zestiende eeuw. Zij bestrijden de opvatting als zou Den Bosch in dit opzicht van het normale patroon hebben afgeweken. Verder geeft G. Renson een opsomming van alle eigendommen van Lamoraal van Egmond in noord en zuid en onderzoekt hij de gebeurtenissen na de confiscatie. M. van Durme mogen wij dankbaar zijn voor een opgave van Spaanse documenten betreffende personen uit de Zuidelijke en de Noordelijke Nederlanden die ruwweg tussen 1565 en 1795 in (en gelukkig vaak ook weer uit) handen van de Spaanse inquisitie geraakten.

Wat de overige artikelen over de Spaanse Nederlanden betreft moet hier helaas met een opsomming worden volstaan. J. Decavele belicht de betrekkingen tussen het drukkerscentrum Emden en het gebied Gent-Oudenaarde in het Wonderjaar. L. Vandamme tekent de Brugse edelman Jacob van Heule en J. Andriessen beschrijft de inhoud van een zeldzaam boekje *Den Sluetel der Missen* van de Gentse kapittelgeestelijke Cornelius Vranx. Een andere Gentenaar, Bucho Aytta, en zijn rol in de opstand in de jaren 1579-1581, vormen het onderwerp van de bijdrage van G. Marnef. E. van Autenboer behandelt de Brabantse schuttersgilden en de